

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.4.46>

САДОВНИЦТВО АДМИСТРАЦЫЙНЕ ЯКО ФОРМА ОХРОНЫ ПРАВ, ВОЛНОСТІ І ІНТЕРЕСІВ ОСІБ ФІЗИЧНИХ І ПРАВНИХ

Svitlana Shevchuk

student Naukovo-Badawczego Instytutu Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6574-1859

svitlanashevchuk@ukr.net

Adnotacja. Artykuł poświęcono określeniu form ochrony praw, wolności i interesów osób fizycznych i prawnych w sądownictwie administracyjnym. Przeprowadzono analizę doktryny ustawodawczej i sądowej w celu wyjaśnienia przyczyn konieczności postrzegania sądownictwa administracyjnego jako głównej formy ochrony praw, wolności i interesów osób fizycznych i prawnych w Ukrainie. Okazało się, że w systemie sądownictwa Ukrainy sądy administracyjne (ich działalność) są formą ochrony praw, wolności i interesów osób fizycznych i prawnych w określonej dziedzinie – publicznoprawnej. Ustalono, że osoby fizyczne i prawne należące do osób prywatnych jako podmioty realizacji prawa do odwołania się do sądu administracyjnego charakteryzują się zakresem niezbędnej osobowości prawnej, co daje im możliwość korzystania z takiego prawa. Udowodniono, że to właśnie instytucja sądowej ochrony praw, wolności i interesów osób fizycznych i prawnych jest jedną z jej najskuteczniejszych form, ponieważ jest to główne funkcjonalne przeznaczenie władzy sądowniczej każdego cywilizowanego, demokratycznego i społecznie zorientowanego państwa. Przeanalizowano praktykę sądową w zakresie rozpatrywania spraw dotyczących odwołań osób fizycznych i prawnych w celu ochrony ich praw, wolności i interesów do sądów administracyjnych Ukrainy na różnych poziomach.

Słowa kluczowe: sądy administracyjne, obrona, prawo do odwołania do sądu administracyjnego, spór publicznoprawny, forma, prawa i obowiązki podmiotowe, jurysdykcja sądów administracyjnych.

ADMINISTRATIVE JURISDICTION AS A FORM OF PROTECTION OF THE RIGHTS, FREEDOMS AND INTERESTS OF NATURAL AND LEGAL PERSONS

Svitlana Shevchuk

Laureate of the Scientific Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-6574-1859

svitlanashevchuk@ukr.net

Abstract. The article is devoted to defining the forms of protection of the rights, freedoms and interests of individuals and legal entities in administrative proceedings. An analysis of the legislative and judicial doctrine was carried out in order to find out the determining reasons for the need to perceive administrative proceedings as the leading form of protection of the rights, freedoms and interests of individuals and legal entities in Ukraine. It was found that in the judicial system of Ukraine, administrative courts (their activity) are a form of protection of the rights, freedoms and interests of individuals and legal entities in a specific sphere – public law. It was determined that individuals and legal entities under private law as subjects of the exercise of the right to apply to the administrative court are characterized by the amount of necessary legal personality, which gives them the opportunity to exercise such a right. It has been proven that the institution of judicial protection of the rights, freedoms and interests of individuals and legal entities is one of its most effective forms, because this is the main functional purpose of the judiciary of any civilized, democratic and socially oriented state.

Key words: administrative courts, protection, right to appeal to an administrative court, public legal dispute, form, subjective rights and obligations, jurisdiction of administrative courts.

АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Світлана Шевчук

здобувач Науково-дослідного інституту

публічного права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-6574-1859

svitlanashevchuk@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена визначенню форм захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб в адміністративному судочинстві. Проведено аналіз законодавчої та судової доктрини на предмет з'ясування визначальних причин необхідності сприйняття адміністративного судочинства провідною формою захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб в Україні. З'ясовано, що у системі судоустрою України

адміністративні суди (їхня діяльність) є формою захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб у конкретній сфері – публічно-правовій. Визначено, що фізичні та юридичні особи приватноправової приналежності як суб'єкти реалізації права на звернення до адміністративного суду характеризуються обсягом необхідної правосуб'єктності, що надає їм можливість реалізовувати таке право. Доведено, що саме інститут судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб є одним з найбільш ефективних його форм, адже це основне функціональне призначення судової влади будь-якої цивілізованої, демократичної та соціально-орієнтованої держави. Проаналізовано судову практику щодо розгляду справ із звернень фізичних і юридичних осіб за захистом своїх прав, свобод та інтересів до адміністративних судів України різного рівня.

Ключові слова: адміністративні суди, захист, право на звернення до адміністративного суду, публічно-правовий спір, форма, суб'єктивні права та обов'язки, юрисдикція адміністративних судів.

Актуальність теми. Україна як незалежна, соціально орієнтована правова держава не може існувати без дієвих механізмів (Шулежко, 2020: 30) забезпечення та захисту прав, свобод та інтересів як людини і громадянина, так і юридичних суб'єктів, адже істинно правова держава не тільки має їх проголошувати, а й ефективно охороняти.

Так згідно з конституційними нормами кожному гарантується захист своїх прав, свобод та інтересів від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами. Такий підхід відповідає проявам верховенства права, що не обмежується лише законодавством, а містить і інші соціальні регулятори, норми моралі, традиції, звичаї тощо. Всі ці елементи права відповідають ідеології справедливості, що значною мірою відображені у статтях 3, 6, 8, 55 Конституції України (Про способи захисту права у публічно-правових відносинах: прес-служба Сьомого апеляційного адміністративного суду, 2019).

У контексті механізмного підходу до захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб йдеться насамперед про суд і прокуратуру. Також у багатьох розвинених державах є омбудсман – спеціальна посадова особа, яку обирають або призначають для контролю за дотриманням людських прав і свобод. Важливу роль у їхньому захисті також відіграють інститути громадянського суспільства, національні й міжнародні правозахисні організації (Соломін, 2012: 5).

Втім саме інститут судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб є одним з найбільш ефективних його форм, адже це основне функціональне призначення судової влади будь-якої цивілізованої, демократичної та соціально-орієнтованої держави. Окрім того, судова влада, зважаючи на сутність її функцій, є найменш небезпечною для демократичного врядування та інших гілок державної влади, а також для природних прав людини, визначених Конституцією України, оскільки має найменше можливостей для їх порушення або негативного впливу на них. Адже законодавча влада встановлює правила, виконавча влада застосовує примус, а судова влада не має ні того, ні іншого (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності), 2020). Тому визначальною властивістю судової влади в демократичній правовій державі є її самостійність, що означає її інституційну відокремленість від органів законодавчої та виконавчої влади, неприпустимість впливу останніх на виконання суддями їх професійних функцій, у тому числі й у спосіб не обумовленої суспільними прагненнями законодавчої реорганізації, зміни системи судоустрою (Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності), 2020).

Оскільки юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі (Конституція України, 1996) вбачається за доцільне з'ясувати місце і роль адміністративного судочинства в інституційній системі судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб, адже не дарма в багатьох правових системах воно стало самостійною галуззю судової системи, що виконує чітко окреслені функції та має власне соціальне призначення.

Тому **метою статті** є аналіз законодавчої та судової доктрини на предмет з'ясування визначальних причин необхідності сприйняття адміністративного судочинства провідною формою захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З моменту проголошення незалежності України специфіка адміністративного судочинства набула особливої актуальності. Науковий інтерес до цієї проблематики обумовлювався різними причинами, однак безспірним є те, що Україна не могла існувати без ефективного механізму захисту осіб від свавільної поведінки держави. Серед значного масиву вчених, що безпосередньо вивчали концептуальні основи становлення та здійснення адміністративного судочинства, його специфічні особливості й способи покращення відправлення правосуддя в адміністративних справах можемо виділити, як приклад таких як: А. Бітов, А. Іванишук, В. Колпаков, О. Корчинський, Ю. Педько, Н. Писаренко, І. Погрібніченко, В. Пчелін, А. Руденко, О. Сидельников, А. Черникова, В. Шулежко тощо. Ці та інші вчені заклали фундамент для визначення місця і ролі адміністративного судочинства в інституційній системі судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб, втім з іншого боку вони сформували поле для розвитку наукової дискусії.

Виклад основного матеріалу. Загалом у Конституції України (Конституція України, 1996) судовій владі присвячено 8 розділ, який має назву «Правосуддя». У цьому розділі викладено основні засади здійснення правосуддя в Україні [6, с. 23], зокрема: 1) сформовано коло суб'єктів реалізації правосуддя в Україні (статті 124 та 127); 2) представлена система судоустрою України (стаття 125); 3) визначено гарантії незалежності та недоторканності суддів (стаття 126); 4) сформовано організаційні засади діяльності суддів України

(стаття 128, стаття 129, стаття 129-1, стаття 130, стаття 130-1); 5) описано правовий статус Вищої ради правосуддя України (стаття 131); 6) визначено засади для організації та порядку діяльності прокуратури України (стаття 131-1); 7) представлено систему професійної правничої допомоги в Україні (стаття 131-1) (Шулежко, 2018: 78).

Свою чергою, закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII містить наступні положення: «суди України утворюють єдину систему» (стаття 3), «єдність системи судоустрою забезпечується: 1) єдиними засадами організації та діяльності судів; 2) єдиним статусом суддів; 3) обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом; 4) єдністю судової практики; 5) обов'язковістю виконання на території України судових рішень; 6) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів; 7) фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України; 8) вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування (стаття 17); «Суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення» (стаття 18) (Постанова Верховного Суду у справі № 240/401/1 (провадження № К/9901/48257/21), 2022).

Зазначене чітко демонструє, інститут адміністративної справи є відмінним від інституту справ про адміністративні правопорушення. Акцентуація на цьому питанні здійснюється неспроста, адже як зазначає Н. Задирака, адміністративними судами деякі вчені розуміють лише суди, що здійснюють діяльність по розгляду справ про накладення стягнень за скоєння адміністративних правопорушень, тобто ототожнюються поняття адміністративного судочинства та адміністративно-деліктного судочинства. При здійсненні такого судочинства суд захищає саме державу від неправомірних дій людини, а не навпаки. Такий суд у свідомості людини асоціюється лише з каральною інституцією (Куйбіда, 2006; Задирака, 2011).

Саме тому стаття 125 Конституції України, присвячена судоустрою в Україні, серед іншого, містить положення про те, що «з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди» (Постанова Верховного Суду у справі № 240/401/1 (провадження № К/9901/48257/21), 2022) – ті, до компетенції яких віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005). Іншими словами, у системі судоустрою України адміністративні суди (їхня діяльність) є формою захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб у конкретній сфері – публічно-правовій.

Доцільно визначити, що публічно-правова сфера здебільшого характеризується через суб'єктний критерій, тобто один суб'єкт законодавчо уповноважений владно керувати поведінкою інших суб'єктів (Судово-юридична газета, 2021). Тому не викликає подиву необхідність існування спеціалізованого інституційного механізму, що покликаний забезпечувати узгоджений характер усієї юридичної системи в умовах співіснування суперечливих норм, завдяки чому досягається дієвість верховенства права (правовладдя), тобто його ефективність (Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою громадянки України Левченко Ольги Миколаївни щодо відповідності Конституції № 5-р(П)/2020, 2020).

Нині чинна редакція КАС України декларує, що завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005). Це основне призначення адміністративного судочинства, це відтворення ідеї створення адміністративних судів, які мають розглядати справи на кшталт «особа проти держави». У широкому сенсі адміністративні суди захищають людину від свавілля держави. Так, у рамках адміністративного судочинства захищаються і інтереси держави, проте об'єктивно все ж це носить неосновний, другорядний характер і тільки у тих випадках, які визначені чинним законодавством (Постанова Верховного Суду у справі № 240/401/1 (провадження № К/9901/48257/21), 2022).

Саме тому конституційна норма «кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, які зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» сформована саме таким чином. Вона є конкретною та не викликає жодних додаткових розмірковувань, оскільки норми Конституції України встановлюють правила, неухильність додержання яких контролюється з боку держави зокрема та через відповідальне ставлення кожного представника владних повноважень до своєї соціальної місії (Шулежко, 2019: 92). Як носіїв підвищеної соціальної відповідальності, їхні морально-етичні якості та професійні здібності (навички) мають бути на високому рівні, адже саме вони (своїми рішеннями, діями та бездіяльністю) репрезентують істинне відношення держави до своїх громадян (Шулежко, 2020).

Уточнимо, що усвідомлення проблеми належної діяльності суб'єктів виконання публічно-управлінських функцій та правової необхідності кардинальної перебудови розуміння формування взаємовідносин держави з громадським сектором має достатньо глибоку історичну основу. Причому основний виток до розвитку вона отримала саме з моменту проголошення незалежності України, коли запровадження адміністративного судочинства стало одним з фундаментальних напрямів процесу новітнього державотворення. Проте і на даний час має місце проблема належного судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб у спосіб здійснення адміністративного судочинства принаймні з трьох основних причин – надмірна тривалість строків розгляду справ, неоднакова судова практика та низька ефективність. Кожна із них вже

сама по собі є достатньо серйозною, тому важко виділити якусь одну як основну. До того ж, ці проблеми проявляються комплексно, підсилюючи одна одну (Пасенюк, 2018).

Окремо слід вказати й про проблему доступності правосуддя під час війни. Через напад РФ на Україну 20% судів не могли здійснювати правосуддя. Згідно зі статтею 64 Конституції в умовах воєнного часу право на судовий захист не обмежується і держава несе позитивні обов'язки по забезпеченню доступу до адміністративного правосуддя у повному обсязі. Відповідно до позиції Венеційської комісії, при надзвичайних правових режимах судова система має продовжувати гарантувати здійснення права на справедливий суд. Функціонування судової системи не повинно обмежуватися, за винятком ситуацій цілковитої необхідності або в тому разі, коли таке функціонування фактично неможливе (Дотримання принципів демократії, прав людини та верховенства права в умовах надзвичайного стану – міркування: Венеційська комісія за демократію через право, CDL-PI(2020)005rev, 2020). Таке втручання має бути пропорційним і не посягати на сутнісний зміст права на судовий захист, щодо забезпечення якого держава має виконати низку позитивних зобов'язань (Савчин, 2020: 291-292). У зв'язку із цим положення законодавства та судова практика мають бути доволі гнучкими у світлі обставин воєнного часу (Завидняк, 2022: 219).

Висновки. Таким чином, можемо узагальнити, що наразі адміністративне судочинство сприймається як провідна форма захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб в Україні з декількох причин, основною з яких є те, що попри наявність окремих складнощів, які впливають на його ефективність, воно все ж таки забезпечує дієвість верховенства права (правовладдя) у спосіб узгодження суперечливих норм належного функціонування публічно-правової сфери, відновлення справедливості у разі наявності збоїв правового режиму її функціональності.

Список використаних джерел:

1. Гриценко І.С. Погорецький М.А. Судова влада в Україні: до визначення поняття. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 23–27.
2. Дотримання принципів демократії, прав людини та верховенства права в умовах надзвичайного стану – міркування: Венеційська комісія за демократію через право, CDL-PI(2020)005rev, 2020. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLPI\(2020\)005rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLPI(2020)005rev-ukr)
3. Завидняк А.В. Доступ до адміністративного правосуддя в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2022. №1. С. 218–222.
4. Задирака Н. Адміністративне судочинство в Україні: актуальні проблеми. *Форум права*. 2011. № 3. С. 277–281.
5. КАС ВС розтлумачив основні ознаки публічно-правового спору. Судово-юридична газета, 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/218639-kas-vs-roztlumachiv-osnovni-oznaki-publichno-pravovogo-sporu>
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV.
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
8. Куйбіда Р.О. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : підручник. К. : Старий світ, 2006. 576 с.
9. Пасенюк О. Адміністративне Судочинство: Становлення Завершилося, Проблеми Залишилися. Юрінком Інтер, 2018. URL: https://yurincom.com/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/administratyvne-sudochynstvo-stanovlennia-zavershylosia-problemy-zalyshylysia/
10. Постанова Верховного Суду від 29 листопада 2022 року у справі № 240/401/1 (провадження № К/9901/48257/21).
11. Про способи захисту права у публічно-правових відносинах: прес-служба Сьомого апеляційного адміністративного суду. *Юридична газета*, 2019. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pro-sposobi-zahistu-prava-u-publichnopravovih-vidnosinah.html>
12. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою громадянки України Левченко Ольги Миколаївни щодо відповідності Конституції [...] від 18.06.2020 р. № 5-п(II)/2020.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) [...] від 27.10.2020 р. № 13-р/2020.
14. Савчин М. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму. 2-е вид. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 440 с.
15. Соломін О. Концепція правової держави: сучасний контекст. Наукові записки НаУКМА. *Політичні науки*, 2012. Т. 134. С. 3–6.
16. Шулежко В. Адміністративне судочинство у справах про протиправність дій суб'єктів владних повноважень в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НДПП. Київ, 2020. 212 с.
17. Шулежко В.П. Аналіз основних засад здійснення правосуддя в Україні. *Теорія і практика сучасної юриспруденції: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 7–8 грудня 2018 р.)*. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 77–80.
18. Шулежко В.П. Місце адміністративної юстиції у механізмі захисту осіб від свавілля суб'єктів владних повноважень. *Visegrad journal on human rights*, 2019. № 6/3. Р. 91–96.

References:

1. Hrytsenko, I.S. Pohoretskyi, M.A. (2012). Sudova vlada v Ukraini: do vyznachennia poniattia [Judicial power in Ukraine: to the definition of the concept]. *Pravo i suspilstvo*. № 2. pp. 23–27. [in Ukrainian].
2. Dotrymannia pryntsypliv demokratsii, prav liudyny ta verkhovenstva prava v umovakh nadzvychainoho stanu – mirkuvannia [Adherence to the principles of democracy, human rights and the rule of law in a state of emergency – considerations]:

- Venetsiiska komisiiia za demokratiuu cherez pravo, CDL-PI(2020)005rev, 2020. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLPI\(2020\)005rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDLPI(2020)005rev-ukr) [in Ukrainian].
3. Zavydniak, A.V. (2022). Dostup do administratyvnoho pravosuddia v umovakh voiennoho stanu [Access to administrative justice under martial law]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, №1. pp. 218–222. [in Ukrainian].
 4. Zadyraka, N. (2011). Administratyvne sudochynstvo v Ukraini: aktualni problemy [Administrative justice in Ukraine: current problems]. *Forum prava*. № 3. pp. 277–281. [in Ukrainian].
 5. KAS VS roztlumachyv osnovni oznaky publichno-pravovoho sporu [KAS VS explained the main features of a public legal dispute]. *Sudovo-yurydychna hazeta*, 2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/218639-kas-vs-roztlumachiv-osnovni-oznaki-publichno-pravovogo-sporu> [in Ukrainian].
 6. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Administrative Judicial Code of Ukraine]: vid 06.07.2005 № 2747-IV. [in Ukrainian].
 7. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. [in Ukrainian].
 8. Kuibida, R.O. (2006). Osnovy administratyvnoho sudochynstva ta administratyvnoho prava [Basics of administrative proceedings and administrative law]: pidruchnyk. K. : Staryi svit, 576 p. [in Ukrainian].
 9. Pasiuk, O. (2018). Administratyvne Sudochynstvo: Stanovlennia Zavershylosia, Problemy Zalyshylysia [Administrative Judiciary: Formation Completed, Problems Remain]. Yurinkom Inter, URL: https://yurinkom.com/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/administratyvne-sudochynstvo- stanovlennia-zavershylosia-problemy-zalyshylysia/ [in Ukrainian].
 10. Postanova Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Supreme Court] vid 29 lystopada 2022 roku u spravi № 240/401/1 (provadzhennia № K/9901/48257/21). [in Ukrainian].
 11. Pro sposoby zakhystu prava u publichno-pravovykh vidnosynakh: pres-sluzhba Somoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu [On the methods of protecting the right in public-legal relations: the press service of the Seventh Administrative Court of Appeal]. *Yurydychna hazeta*, 2019. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pro-sposobizahystu-prava-u-publichnopravovih-vidnosinah.html> [in Ukrainian].
 12. Rishennia Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinoiu skarhoiu hromadianky Ukrainy Levchenko Olhy Mykolaivny shchodo vidpovidnosti Konstytutsii [The decision of the Second Senate of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional complaint of the citizen of Ukraine Olga Mykolayivna Levchenko regarding compliance with the Constitution] vid 18.06.2020 r. № 5-r(II)/2020. [in Ukrainian].
 13. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 47 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional submission of 47 People’s Deputies of Ukraine regarding compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality)] vid 27.10.2020 r. № 13-r/2020. [in Ukrainian].
 14. Savchyn, M. (2020). Suchasni tendentsii konstytutsionalizmu u konteksti hlobalizatsii ta pravovoho pliuralizmu [Contemporary trends of constitutionalism in the context of globalization and legal pluralism]. *Vydavnychiy dim «Helvetyka»*, 440 p. [in Ukrainian].
 15. Solomin, O. (2012). Kontsepsiia pravovoi derzhavy: suchasnyi kontekst. *Naukovi zapysky NaUKMA* [Concept of the legal state: modern context]. *Politychni nauky*, № 134. pp. 3–6. [in Ukrainian].
 16. Shulezhko, V. (2020). Administratyvne sudochynstvo u spravakh pro protypravnist dii subiektiv vladnykh povnovazhen v Ukraini [Administrative proceedings in cases of illegality of actions of subjects of power in Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. NDIPP. Kyiv, 212 p. [in Ukrainian].
 17. Shulezhko, V.P. (2018). Analiz osnovnykh zasad zdiishennia pravosuddia v Ukraini [Analysis of the main principles of justice in Ukraine]. *Teoriia i praktyka suchasnoi yurysprudentsii: Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia* (m. Kyiv, 7–8 hrudnia 2018 r.). Kyiv: Tsentr pravovykh naukovykh doslidzhen, pp. 77–80. [in Ukrainian].
 18. Shulezhko, V.P. (2019) Mistse administratyvnoi yustyttsii u mekhanizmi zakhystu osib vid svavillia subiektiv vladnykh povnovazhen [The place of administrative justice in the mechanism of protection of persons from the arbitrariness of subjects of power]. *Visegrad journal on human rights*, № 6/3. pp. 91–96. [in Ukrainian].